

Neznámý atentát

Neúspěšný atentát na Mussoliniho platila Praha. Českoslovenští sponzoři však o účelu peněz netušili

LUDEK NAVARA

redaktor MF DNES

CO SE NAŠLO V ARCHIVECH

Historik Ondřej Houska zmapoval po osmdesáti dvou letech zapomenutý pokus o atentát na Mussoliniho. V římských archivech potvrdil podezření, že atentátník Tito Zaniboni získal peníze na svou akci z Československa.

Atentátník

Když se před pětaosmdesáti lety dostal k moci v Itálii Benito Mussolini, soustředil ve svých rukou stále větší a větší pravomoci. To se nelíbilo opozičním politikům. Jeden z nich, Tito Zaniboni, se rozhodl pro atentát. Narodil se 1. února 1883 v Monzambanu u Mantovy. Po první světové válce se stal poslancem Sjednocené socialistické strany. Po neúspěšném atentátu byl zatčen, odsouzen a poslán do vězení, později do vyhnanství. Zemřel v roce 1960. Na snímku Tito Zaniboni v poválečné době.

Možná by dějiny Evropy a celého světa vypadaly jinak, kdyby Tito Zaniboni, placený československými penězi, Mussoliniho tehdy skutečně zastřelil.

Bylo to 4. listopadu 1925, když italský atentátník a levicový politik Zaniboni vyjel v novém automobilu Lancia Lambda za svým vražedným posláním. V automobilu si vezl připravenou zbraň, pušku Steyer.

Tím, kdo měl zemřít, nebyl nikdo jiný než italský ministerský předseda Benito Mussolini, budoucí Hitlerův spojenc, který zatáhne svou vlast do světové války a pak ji dovede na samý pokraj záhuby.

O nebezpečnosti Mussoliniho a fašistů vůbec byl Zaniboni už tehdy naprosto přesvědčen. A co víc: dospěl k závěru, že italská socialisté nejsou schopni se nastupující pravice diktatuře postavit na odpor.

A tak se rozhodl, že to udělá sám. Tedy přesněji se skupinou spiklenců, kteří mu pomohou Mussoliniho odstranit.

Vražda na tyranovi není vraždou, říká si možná tehdy.

Atentát spiklenci naplánovali pečlivě: Mussoliniho zastřelí během oslav italského vítězství v první světové válce, až ministerský předseda vejde na balkon svého paláce.

Střelil bude Zaniboni.

Pušku ukrývá v pouzdru na deštníky a nepozorován vejde do blízkého hotelu, kde má rezervován pokoj na falešné jméno. Aby ho nikdo nepoznal, oholí si ještě předtím kníry.

Jenže všechno dopadlo jinak.

Nestačil ani zamířit, ani vystřelil.

Historik Ondřej Houska, který v Itálii vypátral podrobnosti o Zaniboniho akci, popisuje Zaniboniho osudnou chvíli takto: „Vražedný nástroj stále odpočíval ve skříni, když do pokoje číslo 90 vtrhla policie a Zaniboniho zatkla. Netrvalo dlouho a do vězení putovalo také několik Zaniboniho spolupracovníků, z nichž nejznámější byl generál Luigi Capello.

Byli obviněni ze vzpoury proti státu a z pokusu o vraždu ministerského předsedy Benita Mussoliniho. Jako hlava spiknutí byl identifikován právě Zaniboni,“ píše Houska.

Stopy vedou do Prahy

Vypadalo by to, že Itálové řeší své vnitrostátní politické problémy po svém, kdyby nevyplulo na povrch zvláštní podezření.

Peníze pro Zaniboniho prý pocházely od československých sociálních demokratů a nebylo jich zrovna málo.

300 tisíc franků.

Za ně si Zaniboni koupil mimo jiné i automobil Lancia Lambda, který mu sloužil k objížďení spiklenců a kterým přijel toho osudného 4. listopadu na místo atentátu. Jenže netušil, že italská policie je na stopě nejen jemu, ale mapuje celou spikleneckou skupinu, takže má informace i o jejím financování.

Hrozil nemalý mezinárodní skandál. Tím spíše, že Československo a Itálie byly v té době přátelské státy.

Tedy oficiálně. Ale zkušeně (a zřejmě i mocně) italská policie vysledovali, že peníze k Zanibonimu doputovaly od československého dopisovatele sociálnědemokratických novin Právo lidu Gustava Wintera (a bratra politika Lva Wintera), který působil v Paříži. Tam se sešel rok před atentátem se Zanibonim.

Jenže odkud získal peníze Winter?

Ze stranické pokladny?

Podle Housky, který prostudoval obrovské množství dobových dokumentů, vede stopa do Československa a tam...

... tam přímo na Pražské hrad.

Ostře sledovaný proces

Zaniboni totiž skončil ve vězení a čekal na soud.

Ale před zvláštním tribunálem stanul až o dva roky později: v roce 1927. Proces pečlivě sleduje i československý vyslanec v Itálii Vojtěch Mastný, který získal z procesu tajně pořízené zápisníky. U soudu Zaniboni upozorňuje na kontakty svých levicových kolegů s prezidentem Tomášem Masarykem, zmiňoval se i o jeho synovi. Nepochyboval, že peníze nepocházejí od československých sociálních demokratů, ale přímo z Pražského hradu.

Bylo to možné?

Československá oficiální místa vše (pochopitelně) popřela.

Jenže ani Mussoliniho Itálie nebyla až do začátku války nijak krvelačnou zemí.

„Brutalita v předválečné Itálii nedosahuje té míry, jakou známe

z Hitlerova Německa nebo Stalina Sovětského svazu,“ připomíná Houska.

Což je pro náš příběh důležité: Zaniboni je odsouzen na „pouhých“ třicet let. Přežil válku, dostal se na svobodu, dokonce napsal knížku. A v ní se znovu zmínil o československém prezidentovi: „Starý Masaryk nám pomáhal.“ Byla to zmínka o protifašistickém boji, nikoli o tom, že by Masaryk věděl o plánovaném atentátu, či jej dokonce financoval.

Nebo to mohlo být ještě jinak?

Masaryk a atentát na Lenina

Podívejme se na jiné podezření, které zdánlivě překvapivě přinesl mla-

dý francouzský historik Alain Soubigou před pěti lety. Ten se v obsáhlém Masarykově životopise zmiňoval mimo jiné i o kontaktu Masaryka s ruským teroristou Borisem Savinkovem, který chtěl zorganizovat atentát na vůdce nového bolševického státu – Vladimíra Iljiče Lenina.

Nebylo to poprvé, kdy toto podezření zaznělo, objevilo se už v padesátých letech, ale tehdy nebylo zcela jasné, zda nejde o obyčejnou, a hlavně účelovou propagandu.

Soubigou popisuje schůzku, na níž prý Masaryk slíbil Savinkovovi 200 tisíc rublů na teroristickou činnost. Můžeme mu věřit? Není přece jen možné, že Masaryk byl pragmatičtější politik ochotný sáhnout i k podpoře takových akcí, jako byl politický atentát?

Odborníci jsou však právě k takovým závěrům velmi nedůvěřiví.

Už proto, že Soubigouova kniha o Masarykovi sice byla ve Francii oceněna, ale pro českého čtenáře je v ní plno nepřesností.

Rezervovaní jsou i čeští spisovatelé a historikové: „Toto podezření se opíralo o výpověď vězně, Rusa Savinkova, před totalitním (sovětským) soudem. Totalitní instituce z principu nepadají osobnosti demokratického světa, protože se jimi prá-

vem cítí ohroženy – ne jako organizátoři atentátů, ale jako nositeli mravního kreditu, který ony samy nemají a nemohou mít,“ vysvětluje spisovatel Pavel Kosatík. Podle něj je to podobné i s podezřením, které o Masarykovi vyslovil atentátník Zaniboni před fašistickým soudem v Itálii.

„K případné roli T. G. Masaryka v atentátu na Mussoliniho jsem velmi skeptický,“ doplňuje Kosatík.

Jak to asi bylo

Ani podle výsledků bádání historika Housky si Masaryk žádný atentát určitě sám neobjednal.

„Co se týká plánovaného atentátu na Lenina, je podíl Masaryka na něm asi stále sporný. Ale u Mussoliniho můžeme jakoukoli Masarykovu aktivní účast zcela vyloučit. Víme, že si žádný atentát neobjednal, že jen poskytl peníze opoziční straně spřáteleného státu, což se v tehdejší Evropě dělo, i když nevěřejně, protože to bylo zasahování do vnitřních věcí dané země,“ vysvětluje Houska.

Připomíná, že dnes je podobná finanční pomoc zcela normální a nikdo se nad ní nepozastavuje. „O plánovaném atentátu nanejvýš mohli vědět Zaniboniho přátelé v Paříži,“ říká Houska. Na druhé straně je jisté, že podobně jako Zaniboni cítil odpor k nastupující diktatuře, přesně totéž pociťovali i v Praze, takže se i přes smluvně přátelský vztah obou zemí rozhodli pro podporu opozice.

Proč se na vše zapomnělo?

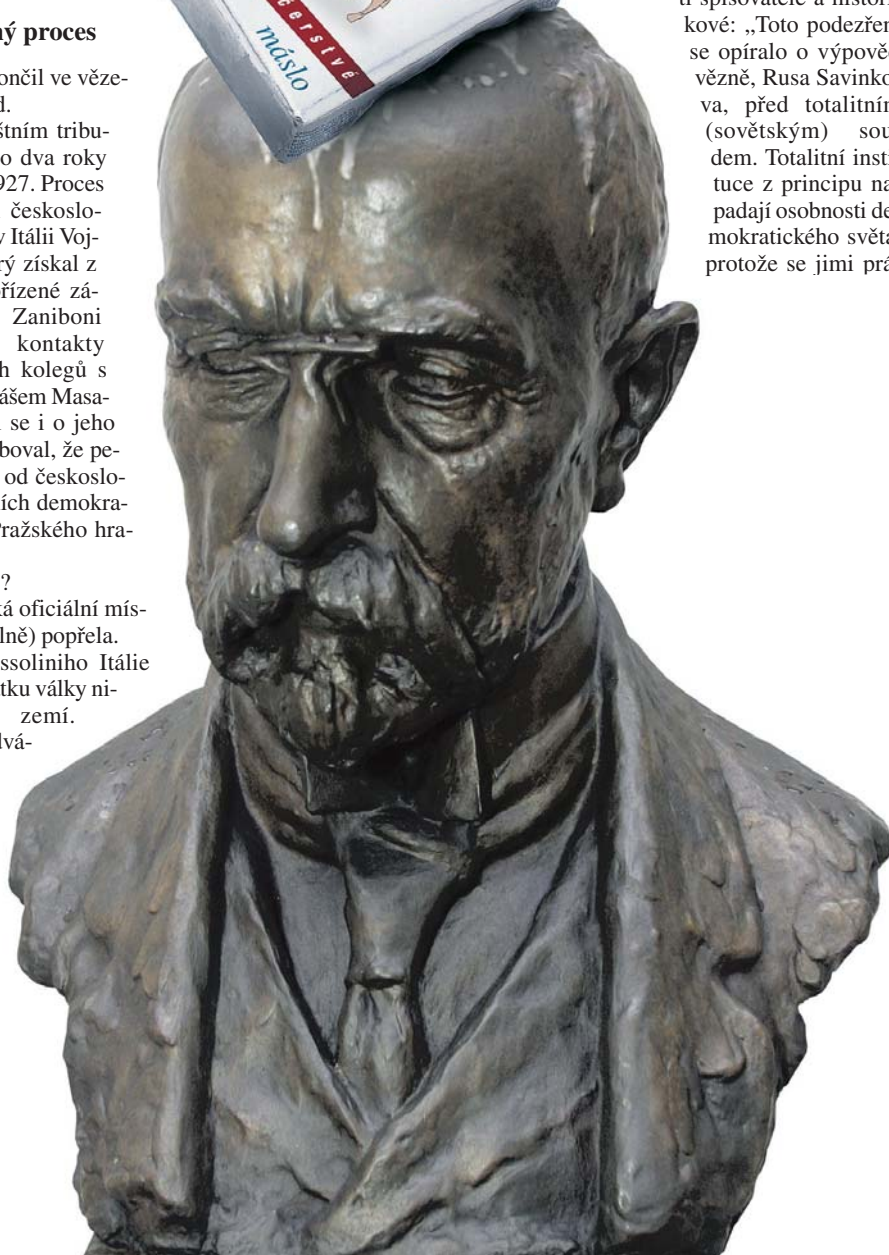
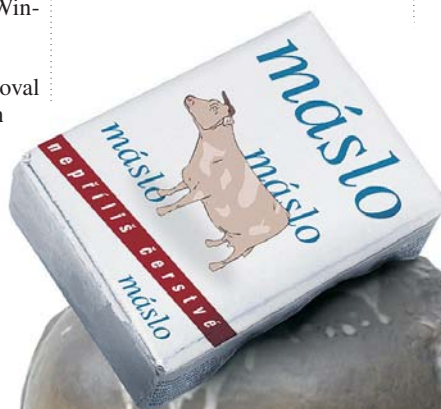
Přestože Zaniboni jednal se spiklenci na vlastní pěst, sám fakt, že byl atentátník zaplacen penězi spřáteleného státu, mohl vyvolat obrovskou mezinárodní blamáž. To se však nestalo. Nejspíš proto, že vládnoucí fašisté neměli dost důkazů o původu peněz a pak přišly nejspíš i jiné starosti a nakonec válka.

Na nešťastného atentátníka se nakonec zapomnělo. Nejspíš i k úlevě tehdejších pražských politiků. Možná i k úlevě atentátníka, kterému je v roce 1941 vězení zmírněno na vyhnanství.

Jen jeho pozoruhodná výpověď zůstala uložena v italských archivech.

Možná však stojí za pozornost vrátit se k úvaze, kterou jsme vyslovili na začátku: Jak by to vypadalo, kdyby se atentát povedl? Byly by dějiny opravdu jiné? „Obávám se, že už nebyly podmínky k tomu, aby se tehdy v Itálii obnovila nějaká forma parlamentní demokracie,“ říká Houska. Podle něho měl atentát šanci o rok dřív, kdy režim ještě nebyl tak silný.

Ale to jsou nadbytečné úvahy, které historikové nemají rádi. Dějiny jsou jen jedny. A podle nich Zaniboni nevystřelil.

Pátral jsem v archivech několik týdnů, říká badatel

LUDEK NAVARA

redaktor MF DNES

Mladý historik Ondřej Houska strávil bádáním v italských archivech několik týdnů. Jeho podezření, že peníze, které posloužily strážci atentátu na Mussoliniho, Titu Zanibonimu, pocházely z Československa (nejspíš přímo z Hradu), se potvrdilo.

Jak jste se vůbec dostal k takovému podezření?

Zpracovával jsem disertační práci na téma československo-italských diplomatických vztahů ve dvacátých letech a dostal jsem do ruky dobový tisk, v němž je československá sociální demokracie napadána, že poskytl peníze bývalému italskému poslanci Titu Zaniboni-

mu, který tyto peníze využil pro pokus na organizaci a provedení atentátu na Benita Mussoliniho. I když to Praha tehdy popřela, informace mne zaujala a rozhodl jsem se tuto informaci v římských a pražských archivech ověřit. Bádám jsem v Praze například v Masarykově osobním archivu, či prezidentském, ale nenašel nic. Což není nijak překvapivé. Nicméně v italských archivech jsem tyto informace našel.

Kdy jste ty informace objevil?

V roce 2002 jsem narazil na zmiňované podezření. Ale to sama o sobě nebyla nová informace, takové spekulace vyjádřil už dobový italský tisk. Ale v květnu 2006 jsem si tato podezření potvrdil.

Jak složité bylo pátrání v italských archivech?

Archivy italského ministerstva

vnitř jsou uloženy ve státním ústředním archivu. Jsou tam desítky sice kartonů... Musel jsem pátrat po jednotlivých letech, takže jsem našel záznamy z roku 1925 a hledal souvislosti. V tomtéž archivu

ONDŘEJ HOUSKA

FOTO: MAFA

jsem také pátral ve fondu „Zvláštní tribunál na ochranu státu“ a potom ještě ve fondu „Duceho osobní sekretariát“.

Co bylo tím klíčovým dokumentem, který jste našel?

Byla to závěrečná zpráva italské tajné policie, která rekonstruuje Zaniboniho činnost. A také jsem našel tajně pořízené zápisníky od soudu se Zanibonim, které měl k dispozici tehdejší československý vyslanec v Itálii Vojtěch Mastný. Samotná akta soudního tribunálu jsou dalším zdrojem – navíc ukazují, že Mastného zápisníky jsou korektní. Dostal je do ruky zřejmě přes třetí osoby.

Svědčí to o tom, že Československo věnovalo aféře velkou pozornost?

Samozřejmě. Vždyť Československo a Itálie byly oficiálně přátelské státy! Ale zajímavé je, že českoslo-

venská sociální demokracie nikdy nedementovala informace o peněžní výpomoci italským kolegům.

Potvrdil jste si v archivech, že peníze skutečně pocházely od Masaryka, tedy z Hradu?

Samotnou informaci, že sociální demokracie poskytla Zanibonimu peníze, nebylo těžké ověřit. Těžší bylo hledat stopu, že skutečným plátcem byl Hrad. Stoprocentní jistotu nemáme stále. Pravděpodobnost je ale velmi vysoká. Tito Zaniboni se totiž k tomu sám přiznal ve své knize, kterou vydal po druhé světové válce, tedy v době, kdy k tomu nebyl nikým nucen... Je to i v souladu s určitými narážkami, které vyslovil před soudem.

Měl kontakty s Masarykem?

Určitě přes třetí osoby. Masaryk jezdil na jih Itálie na dovolenou a